

Wprowadzenie

Pojęcie „imponderabilia” zazwyczaj odnoszone jest do rzeczy nieuchwytnych, których nie można „zważyć” ani „zmierzyć”. To wartości i zjawiska, których wpływ odzwierciedla się jednak w sferze materialnej. W niniejszej książce przedstawiono nie tylko zagadnienie ochrony i krzewienia wiedzy o zabytkach, ale także wielowymiarowość dziedzictwa kulturowego. Monumentalne budowle, konstrukcje, wynalazki po tak subtelne wytwory ludzkiego umysłu jak kompozycje muzyczne, utwory literackie czy dzieła sztuki mogą zachwycać i skłaniać do refleksji. Nierzadko zapomina się jednak, iż za daną budowlą, tekstem czy artefaktem kulturowym kryje się pewien system wartości, wizja artystyczna lub idea.

Dziedzictwo niematerialne jest niezbędne dla zrozumienia i odkodowania dziedzictwa w wymiarze materialnym. Na forum międzynarodowym podejmowano wiele prób zdefiniowania pojęcia niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Nie jest to jednak łatwe zadanie, ponieważ czy można ująć w ramy definicyjne coś, co często nie ma literalnej postaci, lecz funkcjonuje w przekazie ustnym na przykład opowieści, tradycje, wierzenia, dialekty językowe, przyśpiewki, baśnie, legendy. Chociaż dziedzictwo niematerialne wymyka się spod prób analitycznych i deskryptywnych wraz z materialną emanacją umożliwia rozumienie i artykułowanie desygnatu dziedzictwa kulturowego.

Zabytki stanowią element określonego krajobrazu kulturowego, w który wpisane są również pewne wartości. Dla prawidłowej identyfikacji nie można instrumentalnie posługiwać się historią. Próby translokacji mogą skutkować zamazaniem lub zniszczeniem nie tylko substancji zabytku, ale i komponentu niematerialnego. Dziedzictwo kulturowe powinno być odczytywane, rekonstruowane i odtwarzane także z uwzględnieniem interakcji społecznych, usytuowania geograficznego, oddziaływań przyrody.

Dyskusje nad ochroną i popularyzacją zabytków toczą się na gruncie różnych dziedzin nauki. Powstaje wiele publikacji i rozpraw poświęconych materialnemu dziedzictwu kulturowemu. Podejmuje się starania w celu zachowania zabytków lub przywrócenia ich do świetności.

Na przestrzeni czasu zmienia się jednak metodologia przeprowadzania badań i działań restauratorsko-konserwatorskich. Analiza dawnych technologii, wykonywania prac oraz zdobień dostarcza informacji o stanie wiedzy i światopoglądzie ówczesnego społeczeństwa.

Folklor dotyka sfery ludzkiego umysłu, przeżyć, wartości, wierzeń i wyobrażeń. Prowadząc badania w tej materii należy rozpoznawać i chronić to, co często nie można wyegzemplifikować w opisach ani percepcji wizualnej. Przekazy ustne, kultura ludowa kształtowana jest na zasadzie transmisji międzypokoleniowej. Działania w tym kierunku należy podejmować z poszanowaniem depozytariuszy tradycyjnej wiedzy i umiejętności. Często są to osoby w podeszłym wieku, dlatego nie powinno się zwlekać.

Dla kompleksowej ochrony dziedzictwa kulturowego niezwykle istotne jest uwzględnianie psychologiczno-emocjonalnej więzi z zjawiskami i obiektami kultury. Prowadząc rozważania nad dziedzictwem kulturowym w rzeczywistości stawia się pytania o pamięć oraz tożsamość społeczną.

Użyte w tytule słowo „imponderabilia” wskazuje również na potrzebę wielopłaszczyznowego i obiektywnego analizowania uwarunkowań, oddziaływań oraz procesów zachodzących w zakresie dziedzictwa kulturowego. Ponadto ważne jest, aby prowadzić konstruktywną wymianę myśli, przewyżczać stereotypy i uprzedzenia, formułować oraz wdrażać postulaty, które konsolidowałyby naukowców, specjalistów, państwa, instytucje, organizacje i hobbystów zarówno na gruncie krajowym, jak i międzynarodowym.

Niewątpliwie dziedzictwo kulturowe stanowi patrymonium współcześnie żyjących ludzi. Jednak z tego faktu wynikają nie tylko uprawnienia czy przywileje, ale przede wszystkim obowiązki. Ochrona i popularyzacja dziedzictwa kulturowego zarówno w wymiarze materialnym i niematerialnym to nie tylko nakaz prawny, ale i imperatyw moralny, który powinien być drogowskazem. Należy jednak pamiętać, że zasoby kulturowe lokalnych społeczności stanowią spuściznę ich przeszłości. Nie można stosować tego samego szablonu. Działania w tym kierunku powinny być podejmowane w duchu tolerancji z poszanowaniem pluralizmu oraz różnorodności.

Przekazywana publikacja zawiera rozważania badaczy reprezentujących wiele dziedzin nauki i sztuki. Badania w tym zakresie często wymagają spojrzenia interdyscyplinarnego. Problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego nie jest bowiem jednorodna, lecz obejmuje spektrum różnorodnych kwestii i zagadnień. Zaprezentowane w niniejszej książce wyniki dociekań naukowych wpisują się także w strategię rozwoju polskiej humanistyki.

Pragnę podziękować wszystkim autorom, którzy przekazali wyniki swoich badań w postaci artykułów do druku. Rozważania te świadczą o trosce i świadomości potrzeby podejmowania działań na rzecz wspólnego dziedzictwa kulturowego.

Serdecznie dziękuję

Z wyrazami szacunku

Redaktor Naukowy